

گډه اعلامیه: د جزایې عدالت په نړیواله ورځ د افغانستان لپاره د حساب ورکونې په اړه د اقدام غوښتنه

۱۷ جولای ۲۰۲۶

نن ورځ، د جزایې عدالت په نړیواله ورځ، موږ، افغان او نړیوال د بشري حقونو او مدني ټولنې بنسټونه، نړیوالې ټولنې ته یادونه کوو چې نړیوال قانون یوازې هغه وخت پیاوړي وي چې په اغیزمنه توګه عملي او پلي شي. په داسې حال کې چې موږ د اګست په ۱۵مه د طالبانو لخوا د افغانستان د واکمنۍ پنځم کال ته نږدې کېږو، د افغانستان په اړه د نړیوالې ټولنې غبرګون له یوې مهمې او برخلیک ټاکنې څلورلاري سره مخ دي. په تېرو پنځه کلونو کې په تدریجي ډول د بشري حقونو د سرغړونو عادي کیدل او د حساب ورکونې په پلي کولو کې پاتې راتلل، طالبان نور هم زړور کړي دي، چې له امله یې پر افغان ښځو او نجونو سیستماتیک ظلم او ځپنه زیاته کړې دي. نن ورځ، موږ د نړیوالې حقوقي حساب ورکونې د سمدستي او همغږې بیا راژوندي کیدو غوښتنه کوو، ترڅو د بې سزا پاتې کیدو کلتور له منځه یووړل شي، کوم چې د نړۍ د ښځو د حقونو د تر ټولو سخت بحران د رامنځته کونکو ساتنه کوي. .

په افغانستان کې اوسنی کړکېچ په تشه فضا کې نه دی رامنځته شوی؛ بلکې دا د هغو لسیزو ژور او ناهل شوې معافیت مخامخ پایله ده چې د (حساب ورکونې پرته معافیت) یې رامنځته کړي دي. ، چې له امله یې د بېلابېلو ښکېلو لوړو له خوا د جګړو او بشري حقونو د سرغړونو پرله پسې دورو د قربانیانو نسلونه له حقیقت، عدالت او جبران څخه بې برخې پرېښي دي. د افغانستان د ښځو، نجونو او ټولو متنوعو ټولنو لپاره، نړیواله حساب ورکونه یوازې یو انتزاعي حقوقي مفهوم نه دی؛ بلکې دا په نړیوال نظم او د نړیوال بشري حقونو په جوړښت کې زموږ د باور لپاره د سنجش معیار دی. له عامه ژوند څخه د ښځو سیستماتیک حذف کولو، له شپږم ټولګي څخه پورته د زده کړې بندیز، په کار، تګ راتګ ازادۍ او بیان باندې سخت محدودیتونه هر اړخیز عدالت غواړي. د طالبانو ظالمانه او توپیري پالیسۍ په مستقیم ډول د نړیوالو قوانینو له مخې د افغانستان لازمي مکلفیتونه نقض کوي، د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو کنوانسیون (CEDAW) په ګډون. سربېره پر دې، د ناوړه چلند دغه پراخ او سیستماتیک کمپاین د جنسیت پر بنسټ د ځورونې (Gender Persecution) په نوم د بشریت ضد جرم ګڼل کیدای شي، چې یو ډېر دروند نړیوال جرم ګڼل کېږي. د همدې جرم له امله، د جزا نړیوالې محکمې (ICC) لا د وړاندې د طالبانو د دوو مشرانو د نیولو حکمونه صادر کړي دي.

موږ باید په څرګنده توګه روښانه کړو چې حساب ورکونه د انزوا معنی نلري. د عدالت غوښتنه دا معنا نه لري چې د اړیکو دروازې وتړل شي یا حیاتي بشري مرستې ودرول شي. برعکس، دا د اصولي تعامل غوښتنه کوي؛ داسې یو چوکاټ چې له طالبانو سره هر ډول تعامل پکې په کلکه د بشري حقونو، په ځانګړې توګه د ښځو او نجونو د حقونو، د څرګندو او عملي پرمختګونو پورې مشروط وي. همدارنګه، د نړیوالو حقوقي مکلفیتونو سره مطابقت، او د افغانستان د خلکو، په ځانګړې توګه ښځو، نجونو، قربانیانو، ژغورل شویو، د بشري حقونو مدافعینو، اقلیتونو، او نورو ځنډې ته شویو ټولنو د معنی لرونکې، خوندي او اغیزمن ګډون پر بنسټ ولاړي وي.

د ظلم او ځپنې د دې بنسټیز شوي سیستم له منځه وړلو لپاره، نړیواله ټولنه باید د "ټولو وسیلو" تگلاره استفاده کړي، او د عدالت د ټینګښت لپاره ټول موجوده میکانیزمونه او وسایل په هم مهاله او هم‌رغې توګه وکاروي.

موږ د ملګرو ملتونو پر غړو هېوادونو او پراخې نړیوالې ټولنې غږ کوو چې د لاندې سپارښتنو په اړه بیرني او اغیزمن ګامونه پورته کړي. دا هغه سپارښتنې دي چې افغان مدني ټولنې په په پرلپسې- ډول وړاندې کړي دي، او د افغانستان د ښځو لپاره د تاریخي ولسي محکمې په پریکړه کې هم پري بیا ټینګار شوې دي:

- **د نړیوالې جزایې محکمې (ICC) د تحقیقاتو ګړندی کول او د نیولو د حکمونو پلي کول:** موږ د نړیوالې جزایې محکمې لخوا په ۲۰۲۵ کال کې د طالبانو د مشر- هبت الله اخوندزاده او قاضي القضاة عبدالحکیم حقاني په وړاندې د انسانیت ضد جرمونو، په ځانګړې توګه د جنسیتي ځورونې او نورو جرمونو په اساس د نیولو د حکمونو د صادولو تاریخي ګام څخه هرکلی کوو. خو د نیولو حکمونه تر هغه چې عملي نشي، محدود اغیز لري. موږ د نړیوالې جزایې محکمې له څارنوال او غړو هېوادونو څخه غوښتنه کوو چې د حساب ورکونې بهیر او پرمختګ ته دوام ورکړي، د راتلونکو ګامونو په اړه شفافیت ډاډمن کړي، او نه یوازې د دغو کسانو بلکې د نورو مسؤل مشرانو د نیولو هڅې هم وکړي. نړیواله جزایې محکمه د افغانستان د قضیې د څیړنې د صلاحیت له مخې د ټولو قربانیانو پر وړاندې مکلفیت لري او باید د تحقیقاتو ساحه تر طالبانو پورې محدوده نکړي. د مثال په توګه، د اسلامي دولت خراسان څانګې (ISKP) ځواکونو د هزاره-شيعه ټولنو او نورو مذهبي اقلیتونو باندې د لسګونو غیرقانوني بریدونو مسؤلیت په غاړه اخیستی، چې زرګونه کسان یې وژلي او ټپیان کړي دي. د طالبانو او اسلامي دولت خراسان څانګې د غړو پر وړاندې د قضیو د تعقیب سربیره، د نړیوالې جزایې محکمې څارنوال باید د د پخوانیو افغان امنیتي ځواکونو او نړیوالو ځواکونو په ګډون د هغو ادعا شویو جرمونو په اړه هم قضیې پر مخ یوسي چې د جګړې د ټولو نورو ښکېلو لوړو له خوا ترسره شوي دي.

- **د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو کنوانسیون (CEDAW) غړو هېوادونو لخوا عاجل اقدام او شفافیت:** موږ د استرالیا، کاناډا، جرمني او هالنډ له هغه مهم حقوقي نوښت څخه هرکلی کوو چې موخه یې د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو کنوانسیون (CEDAW) له مخې د افغانستان حساب ورکول دي. لکه څنګه چې دا پروسه پرمخ ځي، موږ پر دغو هېوادونو غږ کوو چې د اخلافتو د حل له کړنلاریزو پړاوونو څخه ژرتر ژر عملي-حقوقي اقداماتو ته واوړي. سربیره پردې، موږ د دې قضیې د پرمختګ په اړه د بشپړې رویتیا غوښتنه کوو او پر دې ټینګار کوو چې له افغان مدني ټولنې، حقوقي متخصصینو او ژوندي پاتې شویو قربانیانو سره دوامدارې، خوندي او د قربانیانو پر اړتیاوو ولاړې مشورې باید په رسمي او بنسټیز ډول رامنځته او دوام ومومي، خو د هغوی ژوندۍ تجربې په مستقیم ډول د دې قضیې د حقوقي ستراتیژۍ په جوړولو او پلي کولو کې منعکسې شي.

- **د افغانستان لپاره د خپلواک تحقیقاتي میکانیزم (IIMA) لپاره بشپړ تمول او پیاوړتیا:** موږ د ۲۰۲۵ کال په اکتوبر کې د افغانستان لپاره د خپلواک تحقیقاتي میکانیزم له جوړیدو هرکلی کوو. دغه میکانیزم باید سمدستي او په بشپړ ډول فعال شي، کافي مالي او تخنیکي منابع ورته برابرې شي، او د هغه خپلواکي په کلکه خوندي وساتل شي. په دې درک سره چې ریښتیني عدالت د بحران اصلي لاملونو ته رسیدګي غواړي، د میکانیزم د پراخ صلاحیت ملاتړ باید په بشپړه توګه وشي، تر څو د افغانستان د اوږدې جګړې په بهیر کې د ټولو ښکېلو لوړو له خوا د تېر او روانو جدي سرغړونو په اړه څېړنې وکړي او د ټولو قربانیانو لپاره د عدالت د تامین زمینه برابره کړي. همدارنګه، دغه

میکانیزم باید د جنسیت او د ماشومانو د حقونو تخصیصي-وړتیاوې ولري، او له قربانیانو او ژغورل شویو سره د خوندي، دوامدارو او بنسټیزو لارو چارو رامنځته کول او ساتل تضمین کړي.

- **د سیمه ایزې مدني ټولنې د مستند کولو لپاره بودیجه او ملاتړ :** د نړیوالې حساب ورکونې میکانیزمونه د افغان مدني ټولنې بنسټونو، د بشري حقونو مدافعینو، او د مستند کولو شبکو په زړور او حیاتي کار تکیه لري؛ چې هم د هېواد دننه او هم په جلاوطنۍ کې فعالیت کوي. موږ پر نړیوالو بسپنه ورکوونکو غږ کوو چې په مستقیم ډول د افغانستان دننه او په تبعید کې د لومړۍ کړنې لوبغاړو ته انعطاف منونکی، اوږدمهاله مالي او سیاسي ملاتړ برابر کړي. د سرغړونو مستند کول د عدالت لپاره یو بنسټیز شرط دی؛ نړیواله ټولنه باید په فعاله توګه د افغان بشري حقونو مدافعین خوندي کړي او ډاډ ترلاسه کړي چې د دوی مستند شوي اسناد په خوندي توګه نړیوالو حساب ورکونې بهیرونو ته ورسېږي.

- **د جنسیتي اپارتایډ قانوني پیژندنه :** موږ د ملګرو ملتونو پر غږو هېوادونو غږ کوو چې په ښکاره ډول "جنسیتي اپارتایډ" اصطلاح د بشریت ضد جرم په توګه د بشریت ضد جرمونو د معاهدې په مسوده کې په رسمیت وپیژني او قانوني بڼه ورکړي. په افغانستان کې د روان وضعیت د هغه د اصلي او رښتیني نوم له مخې پېژندل، د یوه هر اړخیز نړیوال حقوقي حل لارې د رامنځته کولو لپاره حیاتي اهمیت لري.

- **ځانګړي راپور ورکوونکي ته حیاتي سیاسي او مالي ملاتړ چمتو کول :** موږ د افغانستان د بشري حقونو د وضعیت په اړه د ملګرو ملتونو له ځانګړي راپور ورکوونکي، ښاغلي ریچارد بنیت، او د هغه له ماموریت څخه خپله ژوره مننه څرګندوو، کوم چې د خپلواکې څارنې، راپور ورکولو، او مستند کولو لپاره یوه اړینه حیاتي کړنه پاتې ده. موږ د ملګرو ملتونو پر غږو هېوادونو غږ کوو چې د ماموریت لپاره د نه کمیدونکي سیاسي ملاتړ او قوي مالي سرچینو په چمتو کولو سره د ځانګړي راپور ورکوونکي اغیز اعظمي کړي.

- **په افغانستان کې د وضعیت په اړه د بنسټیزو تحقیقاتو پیل کول او د نړیوالو جرمونو څارنه :** د نړیوال صلاحیت د اصل له مخې دې څیړنې او د جرمونو څارنې ترسره شي. موږ د نړۍ په کچه پر ملي څارنوالیو غږ کوو چې د نړیوال قضاوت د اصل لاندې په افغانستان کې د ترسره شویو ظلمونو په اړه تحقیقات پیل کړي. په دې برخه کې، له هغو افغان مدني ټولنو سره همکاري چې د سرغړونو په مستندکولو کې ښکېلې دي، حیاتي اهمیت لري.

موږ اجازه نه شو ورکولی چې لنډمهاله سیاسي ګټې د افغانستان راتلونکي وټاکي، قربانیان او ژوندي پاتې شوي کسان د ناهیلۍ پر لور بوځي، او نړۍ دې ته اړ کړي چې هېرول غوره کړي. د دې کړکېچ له پیلېدو پنځه کاله وروسته، او په داسې حال کې چې نړۍ د جزایي عدالت نړیواله ورځ لمانځي، پر نړیوال نظم د باور کمزوري کېدل باید د بېړنیو، عملي او مشخصو حقوقي او سیاسي اقداماتو له لارې ځواب شي. د افغانستان ښځې او مدني ټولنه لا هم مقاومت ته دوام ورکوي؛ اوس د نړۍ مشران، د ملګرو ملتونو بنسټونه او نړیوالې محکمې او قضايي ارګانونه باید سیاسي زړورتیا وښيي او د دوی ترڅنګ ودرېږي.

د دې اعلاميې د ټولو لاسلیک کوونکو د بشپړ نوملړ د لیدلو لپاره، مهرباني وکړئ انګلیسي نسخه وګورئ.